

Carin Johansson

Lunds universitet

EKHK31

Ekonomisk-historiska institutionen

Kandidatuppsats 15 hp (15 ECTS)

Juni 2016

Handledare: Erik Bengtsson

Examinator: Benny Carlson

Käpphäst eller universallösning?

En litteraturstudie rörande uppkomsten av den solidariska
lönepolitiken

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Abstract

The Swedish Confederation of Trade Unions (LO) presented a new political report in 2015 with the purpose of renewing the wage policy of solidarity. The aim with a renewed wage policy is to create full employment instead of the present mass unemployment, to decrease the wage gap and to eliminate wagedrifts. The renewal may seem a bit strange, when the original policy (also called the Rehn-Meidner model) emerged in the late 1940s due to a totally different economic situation from today. In this thesis I therefore examine which the main reasons were to the establishment of the original wage policy of solidarity. My research method is a literature study of previous research, together with a review of the debate that took place in the LO-journal "The trade union movement" (Fackföreningsrörelsen) 1949-1951. More specifically, I will investigate which economic theory and ideology the policy was based on, and also how big of an impact Rehn and Meidner had within the LO. My study shows that the wage policy of solidarity was strongly influenced by keynesianism and the Stockholm school, and that Rehn and Meidner probably had a major influence within the LO at this time.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
Syfte och frågeställning	6
Avgränsningar	7
2. Metod och teoretisk utgångspunkt	8
Kvalitativ textanalys som metod	8
Teoretisk utgångspunkt och litteratur	8
3. Bakgrund till undersökningen och tidigare forskning	11
Rehn-Meidner modellen	11
En framgångsrik modell?	13
Det ekonomiska läget och arbetsmarknadssituationen	14
Skillnaden i ekonomisk ideologi	15
Centralisering och samordning av lönebildningen	17
4. Analys	19
Rehn-Meidner modellens anknytning till ekonomisk teori och ideologi	19
Rehn & Meidners inflytande inom den egna organisationen	22
Rehn & Meidners initiala resonemang kring svårigheterna med en full sysselsättning	24
Lönedebatten i <i>Fackföreningsrörelsen</i> under 1949	27
5. Slutdiskussion och sammanfattning	32
6. Referenslista	34

1. Inledning

”...låglönefrågan kommer säkert att för lång tid framåt vara ett av de stora problemen. För min del tror jag inte att vi någonsin kommer dithän att det inte finns något låglöneproblem”.¹

Landsorganisationen (fortsättningsvis LO) har inför kongressen i juni 2016 presenterat en ny rapport med ett ambitiöst politiskt mål titulerat *Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner*. Syftet med rapporten är att förnya den solidariska lönepolitiken² som utvecklades i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet av de båda LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner. Speciellt fokuseras det på den ojämna lönespridningen, jämställda löner och en minskad löneglidning. Tanken är att etablera en ny typ av samhällsekonomisk politik för Sveriges framtida sysselsättning och lönebildning, vilket delvis ska ske genom en modernisering av den solidariska lönepolitiken (LO 2015a, s. 9). Rapporten beskriver hur LO har misslyckats i en av sina hjärtefrågor – vikten (och rätten) för den enskilde individen att ha ett arbete att gå till. Arbetslösheten tycks sedan 2008 ha fastnat på en nivå runt 8 %, något som ordförande Karl-Petter Thorwaldsson beskriver som en ”massarbetslöshet” (LO 2015a, s. 3). Målet är full sysselsättning, vilket motsvarar en arbetslöshet på 2-4 % och en sysselsättningsgrad på minst 85 % (LO 2015a, s. 12). Denna arbetslöshetsnivå motsvarar den sysselsättningsnivån som rådde i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet, då arbetslösheten var runt 2,5 % (Lundh 2010, s. 167).

Att LO väljer att återuppliva och nysatsa på den solidariska lönepolitiken, kan te sig något märkligt då dagens ekonomiska läge och förda ekonomiska politik skiljer sig en hel del från efterkrigstidens 1940-tal. Under denna tid infann sig en oväntad arbetskraftsbrist och full sysselsättning på arbetsmarknaden, den svenska tillväxten var god och inflationshotet var ständigt närvarande varför regeringen bedrev en beslutsam stabiliseringspolitik utifrån

---

¹ Citat från dåvarande LO-ordförande Arne Geijers tal under kongressen 1966 (Johansson & Magnusson 2012, s. 59).

² Begreppet solidarisk lönepolitik stammar från så tidigt som 1920-talet och diskuterades till och från genom åren inom LO. Dock blev den inte praktisk politik förrän Rehn och Meidner presenterade sin modell 1951 (Meidner 1974, s. 7). LO:s utgångspunkt för den solidariska lönepolitiken idag är att det är mänskligt och samhällsekonomiskt rationellt med lika lön för likvärdigt arbete och begränsade löneskillnader (LO, 2013).

keynesiansk teori. LO hade en stark maktställning då organisationsgraden var nästan 100 % och den socialdemokratiska regeringen hade ensam regeringsmakt. Idag har vi vad LO beskriver som en ”massarbetslöshet”, det socialdemokratiska partiet har inte längre eget regeringsinnehav och den ekonomiska politiken har övergått till monetarismens idéer. Svenskt Näringsliv har blivit minst lika starka som LO, dessutom har samordningen kring centraliserade löneavtal upphört. Det är därför med viss förundran jag beaktar LO:s nysatsning på den solidariska lönepolitiken. Denna förundran får mig att vilja undersöka orsakerna bakom uppkomsten av den ursprungliga modellen - hur och varför den tillkom, men även vem eller vad som hade störst inflytande över den.

Jag kommer i denna uppsats att genomföra en kvalitativ textanalys av den debatt som fördes 1949-1951 i LO-tidskriften *Fackföreningsrörelsen*³ om en solidarisk lönepolitik och som föregick LO-rapporten *Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen* (även benämnd Rehn-Meidner modellen). Denna rapport presenterades vid kongressen 1951 efter en längre diskussion och innefattar grundstenen i den solidariska lönepolitikens klassiska fas. Flertalet översikter och tidigare forskning (Erixon, Johansson & Magnusson, Lundh) påvisar enligt att denna rapport var fundamental för utvecklingen av den solidariska lönepolitiken. Därför är det av vikt att titta på den empiriska bakgrunden till rapporten, vilket jag ämnar göra i denna uppsats.

I min analys undersöker jag vilka huvudanledningar som låg bakom uppkomsten och genomdrivandet av Rehn-Meidner modellen. Utöver debattinläggen kommer jag även att använda mig av tidigare forskning för att kunna etablera bakgrunden till den solidariska lönepolitiken. Jag uppmärksammar specifikt vilken ekonomisk teori och ideologi som Rehn och Meidner utgick ifrån men jag kommer även att efterforska vilket inflytande LO-ekonomerna hade inom den egna organisationen.

Uppsatsens disposition är fördelad som följer: för att få en tydlig bild av undersökningen kommer återstående stycken av kapitel 1 att innefatta syfte, frågeställning och avgränsningar. I efterföljande kapitel 2 diskuteras metodval och de teoretiska utgångspunkterna, likaså presenteras litteraturen. För att etablera syftet med min uppsats kommer en bakgrund till studien och tidigare forskning att beskrivas närmare i kapitel 3. Rehn-Meidner modellen konkretiseras här, jag motiverar varför undersökningen är intressant att utföra samt vilka ämnen som kommer att undersökas. Kapitel 4 består av analysen kring Rehn-Meidner modellens koppling till ideologi och ekonomisk teori, samt Rehn och Meidners inflytande

---

³ LO:s egna teoretiska tidskrift (idag Arbetet) med artiklar som analyserar och utreder, grundades 1921.

över LO:s interna debatt och politik. Här återfinns även min redogörelse för debatten om solidarisk lönepolitik i *Fackföreningsrörelsen 1949-51*. Slutligen avslutas min undersökning i kapitel 5 med en sammanfattning och slutdiskussion.

Syfte och frågeställning

Det finns redan en omfattande forskning rörande solidarisk lönepolitik och Rehn-Meidner modellen. Tanken med denna uppsats är att försöka tillföra ett nytt empiriskt bidrag genom en studie av lönedebatten i *Fackföreningsrörelsen 1949-51*, då den föregick den betydelsefulla LO-rapporten från 1951. Jag avser undersöka det notabla i varför LO år 2016 vill göra en nysatsning på den solidariska lönepolitiken, då originalet uppstod i en ekonomisk och politisk situation som var fullständigt olik dagens. Genom att förklara innebörden av beståndsdelarna i Rehn-Meidner modellen från 1951, samt utröna vilka huvudmotiven var till dess uppkomst, vill jag försöka få en större förståelse för LO:s eftersträvan till denna förnyelse idag. Jag tänker inte dra några slutsatser huruvida en renässans av den solidariska lönepolitiken kan komma att lyckas eller ej, utan jag kommer främst att undersöka hur stor roll LO-ekonomerna egentligen spelade vid utformandet av originalet. Syftet med min uppsats är följaktligen att utröna det som på förhand kan te sig anmärkningsvärt i en nysatsning av den solidariska lönepolitiken, genom att utforska vilka de huvudsakliga motiven var som framkallade uppkomsten av Rehn-Meidner modellen.

Jag kommer genom en noggrann litteraturstudie av debattinläggen i LO-tidskriften *Fackföreningsrörelsen* rörande en solidarisk lönepolitik under åren 1949-1951, tillsammans med tidigare forskning och litteratur, försöka ge en tydligare bild av varför LO i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet tog ställning för och lyckades genomföra en solidarisk lönepolitik. Det rådande ekonomiska läget samt arbetsmarknadssituationen kommer att presenteras, samt vilken ideologi och ekonomisk teori som Rehn-Meidner modellen utvecklades ifrån. Dessutom ämnar jag syna de båda upphovsmännen Rehn och Meidner för att få en inblick i deras engagemang och inflytande inom LO vid den aktuella tidpunkten.

Min frågeställning lyder således: *Vilka var huvudorsakerna till uppkomsten av den solidariska lönepolitiken?*

Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa undersökningarna i min uppsats till att i första hand försöka sätta mig in i hur LO hanterade den ekonomiska och politiska situationen under 1940-talet och början av 1950-talet. Mer specifikt, ämnar jag att granska hur LO:s interna argumentation kring en solidarisk lönepolitik löd under åren 1949-1951. Anledningen till att jag valt just dessa år är att det var under 1948 som Rehn och Meidner publicerade sina första artiklar rörande problematiken kring full sysselsättning och det uppkomna behovet av en ny lönepolitik. Under 1949 rasade sedan debatten inom LO och 1951 presenterades Rehn-Meidner modellen i sin helhet. Därför är dessa år relevanta för min undersökning. Jag kommer inte att mer noggrant utforska hur det socialdemokratiska partiets resonemang gick vid denna tid och endast kortfattat redogöra för hur Svenska arbetsgivarföreningen (fortsättningsvis SAF) ställde sig till samordnade löneförhandlingar. De slutsatser som jag drar rörande regeringens agerande kommer enbart att göras utifrån litteraturen som rör LO och SAF. Det hade såklart varit önskvärt från min sida att undersöka hur den socialdemokratiska regeringens åsikter och ställningstagande såg ut vid den aktuella tidpunkten, men det får bli en annan studie. Anledningen till detta är främst tidsbrist då en sådan undersökning hade tagit både mer tid och krävt större utrymme. Av samma anledning har jag inte heller kunnat läsa protokoll från LO:s arkiv, vilket hade gett en än mer detaljerad överblick över deras tankegångar. Därför får jag också emellanåt referera till sekundära och tertiära källor. Då syftet med uppsatsen är att ta reda på vilka huvudorsakerna var till uppkomsten av den solidariska lönepolitiken, kommer jag inte att titta på hur den så småningom implementerades och enbart kortfattat redogöra för hur pass framgångsrik den kom att bli.

2. Metod och teoretisk utgångspunkt

Nedan följer en kortare beskrivning och diskussion kring kvalitativ textanalys, vilken är den metod jag tänker använda mig av i min analys. Därefter redogör jag för den litteratur som kommer att utgöra de teoretiska utgångspunkterna i min analys. Tanken är att detta teoretiska ramverk ska kunna hjälpa mig att besvara min frågeställning.

Kvalitativ textanalys som metod

Jag har valt att genomföra en kvalitativ textanalys - i detta fall en litteraturstudie av tidigare forskning samt en undersökning av debattinlägg i *Fackföreningsrörelsen*. En litteraturstudie är en lämplig metod för få en djupare insikt och förståelse för ett specifikt ämne. En noggrann genomgång av tidigare forskning och lämpliga författares verk förbättrar möjligheten att kunna besvara en frågeställning. I min undersökning av debattinläggen ämnar jag leta efter möjliga motiv till den solidariska lönepolitiken, samt få en större inblick i LO:s interna diskussion kring ämnet. Det finns redan en uppsjö av forskning rörande den solidariska lönepolitiken och Rehn-Meidner modellen, vilket kan tyckas vara ett angenämt problem. Dock ställer det såklart högre krav på urvalet av materialet - det ska ju vara ändamålsenligt och kunna ge svar på min frågeställning. Den största problematiken med en litteraturstudie är reliabiliteten – att jag utför studien på ett trovärdigt sätt. Då undersökningen är baserad på mina egna tolkningar av materialet finns det en risk att min analys blir alltför subjektiv och inte vidare övertygande. Jag ämnar försöka undvika detta genom att noggrant beskriva de ämnesområden som undersöks och referera till tidigare forskning i mina tolkningar. Om jag utför en grundlig analys och för en hållbar argumentation bör min uppsats inneha en hög validitet (Bergström & Boreus 2010, s. 41-2).

Teoretisk utgångspunkt och litteratur

Som redan nämnts finns det sedan länge en talrik forskning rörande den svenska arbetsmarknaden och dess ekonomiska politik, vilket gör urvalet av litteratur för min uppsats till ett delikat problem. Även forskning som fokuserar på LO och den svenska

fackföreningens historia är omfattande. Jag har försökt att använda mig av den mest inflytelserika och relevanta svenska forskningen för att kunna besvara min frågeställning. Min teoretiska utgångspunkt är den ursprungliga LO-rapporten från 1951 *Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen* vilken berör den solidariska lönepolitiken. Rapporten är i sig inte en formell teori, utan snarare ett detaljerat ramverk över hur den ekonomiska politiken skulle bedrivas enligt Rehn och Meidner. Genom att studera den närmare får man en förståelse för innebörden av den solidariska lönepolitiken och varför den behövdes. Utifrån rapporten har jag valt att närmare undersöka vilken ekonomisk teori och ideologi som den baserades på, samt hur stort inflytande dess författare hade inom den egna organisationen vid dess tillkomst.

För att kunna etablera bakgrunden till min studie kommer jag att använda mig av tidigare svensk forskning. Anders L Johansson och Lars Magnussons bok *LO – 1900-talet och ett nytt millenium* (2012) beskriver LO:s kamp i sina fackliga hjärtefrågor under 1900-talet och Hans de Geers bok *SAF i förhandlingar: Svenska arbetsgivarföreningen och dess förhandlingsrelationer till LO och tjänstemannaorganisationerna 1930-1970* (1986) beskriver SAF:s⁴ inställning och agerande inför den solidariska lönepolitiken. Utöver dessa kommer jag använda mig av Lennart Erixons arbeten kring den solidariska lönepolitiken och Rehn-Meidner modellen (Erixon 2000, 2008, 2010 och 2011). Denna litteratur är relevant vad gäller kopplingen mellan Rehn-Meidner modellen och ekonomisk teori och ideologi. Härtill kommer jag även att använda mig av artiklar skrivna av Rehn och Meidner - vilka bland annat publicerades i *Tiden*⁵, *Ekonomisk Tidskrift* och *Fackföreningsrörelsen* - i slutet av 1940-talet, dels för att få en större förståelse för problematiken kring den fulla sysselsättningen men även för att få en inblick i LO:s interna resonemang vid denna tidpunkt.

I min analys kommer jag att referera till Lars Ekdahls biografi över Meidners liv *Mot en tredje väg I & II* (2001). Jag har dock enbart använt mig av den första delen som sträcker sig fram till just 1951 och presentationen av Rehn-Meidner modellen. I biografien beskrivs Meidners ekonomiska och politiska idéer men man får även en tydlig bild av hans roll inom LO. Vad gäller Gösta Rehn så har Lennart Erixon och Eskil Wadensjö publicerat en kortare artikel i *Ekonomisk debatt* – ”Gösta Rehn (1913–96) – en otålig samhällsreformator” (2012) - vilken kommer ligga till grund för referenser till Rehns liv och resonemang. Slutligen kommer jag som tidigare nämnts att undersöka debattinläggen i *Fackföreningsrörelsen* under

---

⁴ Under 1930- och 1940-talen växte SAF som organisation väldigt stort, majoriteten av de privata arbetsgivarna var anslutna vid tiden för den solidariska lönepolitikens uppkomst.

⁵ Socialdemokratisk idé- och debattidskrift som grundades 1908.

1949-1951, detta för att få en tydligare inblick i vilket håll vindarna blåste inom LO rörande problematiken kring full sysselsättning och en solidarisk lönepolitik. Det hade givetvis varit en stor önskan från min sida att själv ha fått intervjua Rehn och Meidner, men detta är inte längre en möjlighet då båda har gått ur tiden. Utöver redovisad litteratur kommer enstaka artiklar och böcker att refereras till.

3. Bakgrund till undersökningen och tidigare forskning

För att än starkare kunna etablera mitt syfte med uppsatsen behövs en närmare beskrivning av Rehn-Meidner modellen och varför det uppstod ett behov av en solidarisk lönepolitik under 1940-talet. Kapitlet inleds med en mer grundlig redogörelse av Rehn-Meidner modellen. Därefter beskriver jag med hjälp av tidigare forskning kopplingen mellan den solidariska lönepolitiken och det ekonomiska läget, ekonomisk ideologi och vikten av centralisering. Dessutom ifrågasätter jag hur framgångsrik Rehn-Meidner modellen egentligen varit. Härigenom understryker jag skillnaderna mellan 1940-tal och nutid, samt motiverar min undersökning.

Rehn-Meidner modellen

Redan i samband med LO-kongressen 1936 motionerade Metallindustriarbetareförbundet om en ”socialistisk (solidaritetsbetonad) lönepolitik” under LO:s styre. Tanken var att en större planmässighet i lönefrågan skulle uppnås och på så vis möjliggöra en lönepolitik som kunde understödja de lägst betalda branscherna (Meidner 1974, s. 7). Detta skulle kräva en mer centralistisk roll med större befogenheter för LO, vilket senare röstades fram av kongressen 1941 (Johansson & Magnusson 2012, s. 30). Det kom likafullt att dröja fram till kongressen 1951 innan LO kunde presentera rapporten *Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen*, en färdig modell som grundligt preciserats i ett teoretiskt ramverk.

Rehn-Meidner modellen innebar i korthet att relativt jämna, höga, solidariska och avtalsenliga löner skulle sätta press på hela näringslivet. Fokus skulle ligga på att lika lön skulle genereras för lika arbete oavsett om ett företag var lönsamt eller ej. Primärt var teorin riktad till den socialdemokratiska regeringen som en plan på hur ansvarsfördelningen mellan fackföreningsrörelsen och regeringen skulle vara. LO ville till varje pris bevara organisationens frihet från statlig inblandning, vilket skulle ställa krav på en samordning av den ekonomiska politiken och lönepolitiken (LO 1951, s. 145). Problematiken som hade uppstått i och med den fulla sysselsättningen (i flertalet branscher även arbetskraftsbrist) och

de stora löneökningarna i form av löneglidning⁶ var hur de skulle kunna kombineras med prisstabilitet och en inflation hållen i schack. Ansvarsfördelningen skulle då se ut så att fackföreningsrörelsen skulle representera sina medlemmars krav på lönehöjningar, samtidigt som de skulle se till att de inte översteg produktivitetsökningen. Regeringen skulle stå för stabiliseringspolitiken i form av regleringar och beskattning. Det ansågs nödvändigt att regeringen bedrev en restriktiv ekonomisk politik, men även en aktiv och selektiv arbetsmarknadspolitik, detta för att motverka en eventuell framtida arbetslöshet och inflation (LO 1951, s. 147). Det innebar i sig att den olyckliga och orättvisa lönekapplöpningen mellan olika arbetargrupper och lokala fackförbund var tvungen att upphöra, vilket skulle grundläggas genom en centralisering av fackföreningsrörelsen (LO 1951, s. 150).

De olika förbunden skulle ha en samordnad syn på löneförhöjningar och sträva efter en form av likalönsprincip för lika arbete (LO 1951, s.152). För att skapa en produktivitetsökning i företagen skulle fackförbunden försöka pressa upp lönerna så att olönsamma och icke-konkurrenskraftiga företag var tvungna att rationalisera eller läggas ner, istället för att subventioner skulle göras på arbetarnas bekostnad genom lägre löner. Dessa företags arbetskraft skulle då överföras till mer lönsamma företag och branscher (LO 1951, s. 153). På så vis skulle en naturlig rationalisering och effektivisering av näringslivet uppstå. Samtidigt skulle de höglönlade arbetarna i lönsamma företag hålla tillbaka sina löner så att vinsterna i stället kunde återinvesteras och företagen expandera. Rörligheten av arbetskraft på arbetsmarknaden skulle stöttas upp av staten genom en aktiv arbetsmarknadspolitik i form av bättre arbetsförmedlingar, generösa flyttningsbidrag och omskolning för arbetslösa (Lundh 2010, s. 203). Parallellt med detta skulle även vinstmarginalerna i de mer lönsamma företagen minska genom en vinstbeskattning. Utifall de höga vinsterna och lönerna ledde till ökad inflation så skulle staten bedriva en dämpande stabiliseringspolitik där även inkomstskatten skulle höjas. På så vis skapades resurser till en utbyggnad av välfärdssystemet och en utvidgad offentlig sektor. Det socialdemokratiska socialpolitiska målet av ett starkt samhälle med en allmän tillgång till skola, sjukvård, barnstugor, äldreomsorg och kollektivtrafik skulle därigenom realiseras (LO 1951, s. 151).

---

⁶ Meidner definierar termen löneglidning som: ”skillnaden mellan den totala under perioden konstaterade förtjänstökningen och den beräknade avtalshöjningen i omedelbar anslutning till en förbundsutgångspunkt” (Meidner 1974, s. 47).

En framgångsrik modell?

Den vision LO har om att låta den solidariska lönepolitiken åter råda är ju baserad på det faktum att den en gång varit framgångsrik och levt upp till sitt syfte. Hur pass resultatrik den faktiskt varit råder det delade meningar om, även om forskningen kring dess genombrott, tillämpning och underliggande teori är omfattande (Erixon 2011, s. 86). Det är befast att den solidariska lönepolitiken och dess ”lika lön för lika arbete” ledde till ett minskat lönegap mellan arbetstagare under 1960-talet och fram till början av 1980-talet, likaså resulterade den även i en löneutjämning mellan olika yrkesgrupper (Erixon 2008, s. 372). Vad som dock är något förvånande är att den tillika orsakade löneinflationer med påföljande löneglidningar, något som Hibbs & Locking (1991) har studerat närmare. Deras studie visar att lönespridningen minskade fram till 1983 och att gapet återigen ökade när decentraliserade förhandlingar infördes efter 1983, vilket talar för den solidariska lönepolitikens avsedda syfte (Hibbs & Locking 1991, s. 654).

Men deras studie visar samtidigt att det vid de centrala förhandlingarna alltid förekom löneglidningar utöver de avtalade lönehöjningarna, även om dessa avtal formellt var bindande. Den faktiska lönespridningen visade sig ligga på en konstant högre nivå än avtalen och de arbetstagare som hade en hög relativlön och en lågt avtalad löneökning var de som fick högst löneglidning. Detta gick stick i stäv med motivet bakom den solidariska lönepolitiken, samtidigt som det motverkade de centrala avtalens omfördelningssyfte (Hibbs & Locking 1991, s. 656-7). Parallellt med detta var den relativa ökningen i lönespridningen större när den sammanlagda löneglidningen var hög, och dessutom mer ojämnt fördelad. Storleken på löneglidningarna bestämdes av arbetsmarknadsläget, den beräknade internationella situationen och produktivitetens utvecklingen. I de centrala förhandlingarna förväntades löneglidningar att tillkomma utöver avtalen, så i princip blev löneglidningarna högre desto mer LO försökte utjämna löneskillnaderna (Hibbs & Locking 1991, s. 661). 1983 upphörde centrala förhandlingar och ingen aktiv sammanpressning av lönespridningen förekom längre. Idag är det istället arbetsmarknadsläget som har betydelse för en eventuell löneinflation, ju högre arbetskraftsefterfrågan desto högre löneinflation (Hibbs & Locking 1991, s. 663). Det är just denna situation som LO vill undvika i och med återinförandet av den solidariska lönepolitiken.

Sedan krisen på 1990-talet med den höga arbetslösheten som följd, har dock lönespridningen i Sverige varit relativt konstant. Det är främst de allra mest högavlönade som orsakat en ökning i lönespridningen (Larsson 2014, s. 69). Dessutom medger LO, trots det förlorade greppet om

lönebildningen i mitten av 1980-talet, att den ändå fungerat bra sedan etablerandet av Industriavtalet 1997. Avtalsrörelserna har bidragit till goda förutsättningar för den svenska ekonomin - inflationen har varit låg, reallönerna har ökat och Sveriges internationella konkurrenskraft har inte underminerats. Problemet har snarare varit hur ojämnt produktionsresultatet har fördelats mellan olika yrkesgrupper och kön (LO 2015a, s. 11). Frågan är då om en förnyad solidarisk lönepolitik är den bästa väg att gå?

Det ekonomiska läget och arbetsmarknadssituationen

Det finns fler anledningar till varför en modernisering av den solidariska lönepolitiken kan te sig anmärkningsvärd. En stor skillnad mellan 1940-tal och nutid är arbetsmarknadsläget och den ekonomiska situationen. I början av förra seklet och fram till 1920-talet var Sverige ett av de fattigaste länderna i Västeuropa och jordbruket var den främsta sysselsättningen för befolkningen. Under 1920- och 1930-talet skedde något av en industriell explosion och industrisektorn växte väldigt snabbt. 1930 var fortfarande ca 1/3 av de yrkesverksamma sysselsatta inom jordbruket men industriandelen hade ökat till ungefär 1/4 och i slutet av decenniet hade industrin växt till den största sektorn (Schön 2014, s. 206). Flertalet faktorer bidrog till industrins utveckling men den främsta stavas investeringar i realkapital. Investeringarna ledde till att nya företag bildades och fabriker byggdes, vilket i sin tur ledde till att mekaniseringstakten inom industrin gick väldigt fort. Arbetskraft strömmade till industrin från ett jordbruk som inte längre klarade av att försörja befolkningen. Dessutom kunde industrin erbjuda högre löner och fler arbetstillfällen än jordbruket, vilket resulterade i stora positiva överflyttningvinster för samhället och en ökad ekonomisk tillväxt (Magnusson & Johansson 2012, s. 23). Samtidigt bör det påpekas att Sverige drabbades väldigt hårt både av efterkrigsdepressionen i början av 1920-talet (med en arbetslöshet upp mot 30 %) och den stora depressionen som rådde världen över under tidigt 1930-tal. Detta till trots visade alltså Sverige ändå upp en genomsnittlig tillväxt som var positiv och högre än i redan utvecklade industriländer (Magnusson & Johansson 2012, s.23).

Sverige lämnade guldmyntfoten och deprecierade kronan 1931, vilket ökade efterfrågan på svenska produkter och förstärkte den svenska exporten. En fortsatt hög arbetslöshet medförde att tillgången på arbetskraft var stor, och att företag kunde växa och öka sin produktionsvolym under 1930-talet, men löneökningarna var fortfarande så låga att den inhemska prisnivån och inflationen kunde hållas nere (Schön 2014, s. 307).

Andra världskriget innebar en nedgång både av import och export för Sverige, men samtidigt en ökad produktion av insats- och investeringsvaror - främst inom industri, transport och militär - för den inhemska marknaden. Samlingsregeringen försökte häva det kristillstånd som hade uppstått genom flertalet regleringar, däribland löne- och prisstopp (Schön 2014, s. 317). När kriget var över varnade regeringen för en alltför stor fredsoptimism och förutsåg omställningsproblem, konjunkturvåxlingar och kriser.

Den väntade efterkrigsdepressionen uteblev dock och den snabba återuppbyggnaden av Västeuropa med hjälp av Marshallplanen blev väldigt gynnsam för den svenska industrin då den var specialiserad på råvaror, halvfabrikat och investeringsvaror. Dessutom fanns det ett uppdämt behov från de svenska hushållen av kapitalvaror på grund av den långvariga ransoneringen under kriget. Den svenska industrin hade svårt att möta behovet i tid och ekonomin blev snabbt överhettad (Erixon 2000, s. 3). För att tygla inflationen revalverades den svenska kronan 1946 med 17 %. Priskontroller, skatt på kapitalvaror, lagstadgade företagsskatter och en reglerad byggsektor infördes 1946-1948. Trots detta fortsatte efterfrågan att vara hög och importen att öka, vilket ledde till att jämvikten försköts i den svenska betalningsbalansen (Erixon 2000, s.4). 1949 devalverades den svenska kronan. När Koreakriget bröt ut 1950 blev exportpriset på råvaror extremt gynnsamt och tillsammans med devalveringen av kronan gav det en stor avkastningsökning för den svenska industrin (Erixon 2000, s. 4-5).

De problem som uppstod i och med den överhettade marknaden och efterföljande höga arbetskraftsefterfrågan blev till slut ohållbar för den svenska ekonomin (Erixon 2008, s. 10). Vid 1951- och 1952-års löneförhandlingar skenade både löner och löneglidningar åter iväg. Industriarbetarnas genomsnittliga lönehöjning var exempelvis 23 %, varav löneglidningen stod för drygt 6 % av denna (Meidner 1974, s. 30). Det var i den här pressade situationen som LO valde att presentera Rehn-Meidner modellen på kongressen i september 1951.

Skillnaden i ekonomisk ideologi

En annan stor skillnad mellan 1940-talet och nutid är den förda ekonomiska politiken. Från 1930-talets slut och fram till slutet av andra världskriget var det en form av *keynesianism* som det socialdemokratiska partiet lutade sig emot. Kort innebär teorin att marknaden inte klarar av att vara självreglerande vad gäller sysselsättning och inflation, utan staten måste ingripa för att dämpa konjunkturcykler. Statliga åtgärder görs inom både finanspolitiken (investeringar

och skatteförändringar) och penningpolitiken (ränteförändringar) (Keynes, 1936, p. 375). Denna form av ekonomisk politik kompletterades med Rehn-Meidner modellen på 1950- och 1960-talen, då politiken inte till fullo kunde kontrollera högkonjunkturen och inflationen, och fördes sedan fram till slutet av 1970-talet. Under 1980-talet började keynesianism delvis frångås, främst på grund av strukturella problem inom industrin i form av ökad internationell konkurrens, men även en minskad avkastning och avtagande investeringar (Erixon 2010, s. 29). Detta blev då starten på ett skifte av ideologi vad gäller den ekonomiska politiken i Sverige - övergången till nyliberala monetarismen - med avregleringar av finansmarknaden och en minskad offentlig sektor som följd. Under 1990-talet implementerades den nya ekonomiska politiken och sedan 1998 är det en oberoende Riksbank som står för stabiliseringspolitiken som reglerar inflation och deflation i Sverige⁷. Riksbankens uppgift innebär i princip att stabilisera ekonomin genom att höja räntan och åtstrama ekonomin vid högkonjunkturer och tvärtom vid lågkonjunkturer. LO anser att Riksbanken har tagit för lite hänsyn till arbetslösheten i sina analyser. Problemet vid stagflation (både hög arbetslöshet och inflation samtidigt) är att för höga löneökningar kan leda till att företags internationella konkurrenskraft avtar samt till en minskad produktivitet och investeringstakt. Samtidigt riskerar för låga löner att bromsa tillväxten och leda till en ökad arbetslöshet. Därför menar LO att en ny form av solidarisk lönepolitik skulle kunna leda till en stabil lönebildning och en kontrollerad inflation. (LO 2015a, s. 10).

Den ekonomiska politik som förts sedan början av 1980-talet i Sverige har mer och mer skilt sig från keynesianismen och detta har enligt LO resulterat i en massarbetslöshet. Att LO vill återinföra en form av solidarisk lönepolitik (vilken är grundad i just keynesianismen) kan därför ses som komplicerat. I rapporten lägger de fram förslag på att Riksbankens mandat för penningpolitiken ska förtydligas och att den demokratiska kontrollen ska skärpas. Dessutom vill de att finanspolitiken (staten) i framtiden ska ha större inflytande över stabiliseringspolitiken (LO 2015a, s. 278). Med andra ord vill LO försöka förändra inriktningen på den ekonomiska politiken och kanske mer återgå till keynesianismen. Av denna anledning anser jag det vara av värde att undersöka vilken ideologi och ekonomisk teori som Rehn-Meidner modellen grundade sig på.

---

⁷ Denna nya ekonomiska politik innebar bland annat att en självständig Riksbank skulle ansvara för prisstabiliteten vilket ansågs vara fördelaktigt för den svenska sysselsättningen, produktiviteten, tillväxten och välståndet (LO, 2013). Problemet, anser LO, har varit att Riksbanken inte tagit tillräckligt stor hänsyn till arbetslösheten och sysselsättningen i sina analyser, vilket har bidragit till en hög arbetslöshet (LO 2015a, s. 13).

Centralisering och samordning av lönebildningen

Ytterligare en skillnad mellan 1940-talet och nutid relateras till fackföreningsrörelsens auktoritet. Den solidariska lönepolitiken kräver en stark och självständig fackföreningsrörelse, vilken skapas av en hög organisationsgrad och en centraliserad organisation (LO 2015a, s. 176). Vid slutet av 1940-talet var i princip samtliga arbetare organiserade, arbetskraft var en bristvara och fackförbunden hade en stor makt vid löneförhandlingarna med arbetsgivarna (Magnusson & Johansson 2012, s. 28). Samröret mellan LO och det socialdemokratiska partiet har alltid varit nära, så under den långa tiden av S-styre från 1932 till 1976 hade LO även ett stort inflytande över den ekonomiska politiken i Sverige. Idag ser situationen annorlunda ut. Socialdemokraterna tvingas samregera med andra partier för att inneha den politiska makten och arbetslöshet råder på arbetsmarknaden - vilket sätter arbetsgivarna i förarsätet - och organisationsgraden har under 2000-talet stadigt minskat varje år (2010 var siffran 71 %) (Lundh 2010, s. 290). LO:s politiska inflytande torde vara betydligt mindre vid kongressen 2016 än vad det var vid kongressen 1951.

För att en långsiktig, hållbar lönebildning och en utjämning av löner ska komma till stånd, krävs dessutom centraliserade förhandlingar menar LO (LO 2013). I och med detta uttalade ställningstagande - att centraliserade förhandlingar bör återupptas - är det uppenbart att LO:s styrelse inte har förbunden med sig i sina planer. Det förekom ju inte någon samordning under avtalsrörelsen 2016, då ett antal förbund vägrade (LO 2015b). Innan den solidariska lönepolitiken etablerades var LO inte en centraliserad organisation⁸, utan de olika förbunden var suveräna i löneförhandlingarna med arbetsgivarna. SAF centraliserades däremot redan efter krigsslutet, vilket gjorde förbundet (trots arbetskraftsbristen) starkare gentemot LO vid löneförhandlingarna (De Geer 1986, s. 373). På grund av arbetskraftsbristen, inflationen och hotet om en statligt reglerad avtalsrörelse i slutet av 1940-talet, insåg SAF de stora fördelarna med centrala förhandlingar och en solidarisk lönepolitik (De Geer 1986, s. 325). I dagsläget är Svenskt Näringsliv⁹ (till skillnad från LO) fortfarande centraliserat och organisationen är än starkare än vad den var under 1940-talets slut på grund av dagens arbetskraftsoverskott. Ambitionen att åter centralisera gör att det är av intresse att undersöka vilket inflytande LO hade över sina förbund under 1940-talet. Införandet av den solidariska lönepolitiken med centraliserade förhandlingar borde ha stött på patrull även då. Genom att granska

---

⁸ Vid kongressen 1941 beslutades det dock om en organisationsförändring och stadgerevisioner som utökade LO:s befogenheter, vilket skapade förutsättningar för större centralisering kring lönebildningen (Meidner 1974, s. 11).

⁹ Svenskt Näringsliv är idag den största arbetsgivarorganisationen i Sverige och tillkom 2001 genom en sammanslagning av SAF och Industriförbundet.

debattinläggen i *Fackföreningsrörelsen* tänker jag mig få en större insikt i detta. Både Ekdahl (2001) och Johansson & Magnusson (2012) beskriver den långa diskussionen och det hårda motståndet till en centralisering av LO, speciellt under kongressen 1951. Flertalet av opponenterna ansåg dessutom att lönepolitiken skulle föras av de förtroendevalda; ekonomerna skulle inte ägna sig åt facklig politik (Ekdahl 2001, s. 319, Johansson & Magnusson 2012, s. 50). Mot denna bakgrund tänker jag i nästa kapitel titta närmare på hur debattklimatet inom LO var i slutet av 1940-talet.

4. Analys

I det här kapitlet kommer jag att analysera vilka huvudanledningarna var till uppkomsten av Rehn-Meidner modellen. Först görs en djupare undersökning av modellens koppling till ekonomisk teori och ideologi. Sedan kommer Rehn och Meidners inflytande inom den egna organisationen att synas och slutligen redovisar jag hur debatten ljöd i *Fackföreningsrörelsen* 1949-1951.

Rehn-Meidner modellens anknytning till ekonomisk teori och ideologi

Under 1940-talet började det socialdemokratiska partiet sträva efter en ny form av ideologi, orsakerna hade sina rötter i den planering och styrning som samlingsregeringen hade använt sig av under kriget. Befolkningsopinionen växte sig allt starkare med krav på arbete, bostäder, social trygghet och minskade klassklyftor. Den förda politiken var otillräcklig för det expanderande samhället och en socialisering var utesluten, så nya tankegångar efterfrågades (Lewin 2013, s. 28). Regeringen försökte med flertalet medel hantera den plötsligt uppkomna fulla sysselsättningen och risken för inflation efter andra världskrigets slut. De kriser som uppstod i form av den stora depressionen i början av 1930-talet och sedan under andra världskriget, ställde krav på en ny form av ekonomisk politik som kunde hantera dessa konjunktursvängningar. Från fackligt håll kritiserades regeringen hårt och man ansåg att den saknade en ekonomisk politik som kunde lösa problemen. Vikten av att ha arbete, bostad, social trygghet och minskade klassklyftor lyftes fram, samtidigt som det påpekades att det inte enbart var fackföreningsrörelsens uppgift att ansvara för en full sysselsättning och kontrollera en kommande inflation (Ekdahl 2001, s. 258). Vad som behövdes var planhushållning i ett kapitalistiskt samhälle (Ekdahl 2001, s. 189). 1944 presenterade socialdemokraterna ett nytt partiprogram där skillnaderna mellan socialisering och planhushållning definierades. Socialisering innebar att samhället skulle inneha äganderätten till egendom och produktionsmedel medan en planhushållning däremot inte per automatik innebar detta. I en planmässig hushållning skulle istället alla produktiva krafter utnyttjas, inte genom att staten tog över äganderätten utan genom planering och samordning (Ekdahl 2001, s. 190).

Något som föregick tankarna om planhushållning var att det under 1930-talet skedde en form av nybildning inom den nationalekonomiska disciplinen i Sverige. Den äldre generationen

ekonomer - Gustav Cassel och Eli Heckscher - förespråkade en laissez-faire liberalism där staten skulle vara så lite inblandad som möjligt i ekonomin (Ekdahl 2001, s. 65). Det var de återkommande ekonomiska kriserna och konjunktursvängningarna som föranledde en motsättning inom den nationalekonomiska disciplinen, där en ny generation ekonomer hade en annan syn på statens roll i ekonomin. Den yngre generationen ekonomer kom att benämnas Stockholmskolan, då samtliga var verksamma vid Stockholms högskola (nuvarande Stockholms universitet) och flera numera ansedda namn ingick i gruppen: exempelvis Gunnar Myrdal (riksdagsledamot för S, hjärnan bakom Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, Handelsminister), Bertil Ohlin (partiordförande Folkpartiet), Erik Lundberg (Wigforss närmaste rådgivare, chef för Konjunkturinstitutet och redaktör för Ekonomisk tidskrift), Erik Lindahl (rådgivare åt riksbanken), Alf Johansson (kverulantgänget¹⁰, Bostadssociala utredningen, generaldirektör för Bostadsstyrelsen) och Ingvar Svennilson (redaktör för Ekonomisk tidskrift, chef för Industrins utredningsinstitut IUI, sakkunnig på Konjunkturinstitutet). Stockholmskolan ansåg att det borde gå att hitta ett bättre medel för att motverka arbetslösheten än att låta marknaden själv finna en jämvikt, staten borde axla uppgiften att förhindra en låg arbetskraftsefterfrågan som i grunden var huvudorsaken till arbetslöshet. Det har diskuterats ifall Stockholmskolan utvecklade dessa ”keynesianska” idéer innan eller parallellt med John Maynard Keynes nyskapande verk *The General Theory of Employment, Interest and Money* som publicerades 1936 (Ekdahl 2001, s. 65). Kortfattat innehåller teorin idéer om hur staten kan reglera ekonomin för att dämpa konjunkturcykler. Då marknaden inte klarar av att vara självreglerande vad gäller sysselsättning och inflation, så måste staten styra den aggregerade efterfrågan genom finanspolitiska (investeringar och skatteförändringar) och penningpolitiska (ränteförändringar) åtgärder (Keynes 1936, p. 375). Stockholmskolan föreprädare fick snabbt ett stort inflytande i den svenska politiska opinionen, då ett reformistisk socialdemokratiskt parti som sökte en ny väg mellan den traditionella ekonomiska politiken och socialiseringar, visade på stor vilja att anamma de nya idéerna (Ekdahl 2001, s. 67).

Den äldre nationalekonomiska traditionen i Sverige var ideologiskt sammankopplad med liberalismen medan den yngre generationen var mer inriktad mot den socialdemokratiska arbetarrörelsen. Flertalet av Stockholmskolan föreprädare blev så småningom även partipolitiskt aktiva inom det socialdemokratiska partiet, men även statliga tjänstemän (Ekdahl 2001, s. 69). Det var i denna dynamiska miljö vid Stockholms Högskola som Rehn

---

¹⁰ Kverulant – person som ständigt klagar och bråkar därför hen anser sig förorättad, en bråkstake (SAOB 2016). Statsminister Tage Erlanders kverulantgång var en studiegrupp som träffades regelbundet för att diskutera konjunkturen kortsiktigt och långsiktigt (Wadensjö et al. 1988, s. 15).

och Meidner bedrev sina ekonomistudier under 1930-talet. De formades in i nytänkandet av en ekonomisk teori som innehöll en aktiv statlig politik för att motverka arbetslöshet och skapa full sysselsättning tillsammans med en effektiv och rationell produktion. Den politik som den socialdemokratiska regeringen (under kriget en samlingsregering) bedrev under 1940-talet, var influerad av både Stockholmsskolan och keynesianismen. När Rehn-Meidner modellen togs fram i slutet av 1940-talet var den en reaktion på den förda ekonomiska politiken och det ekonomiska läget i Sverige under det senaste decenniet. Socialdemokraterna presenterade 1945 *Arbetarrörelsens efterkrigsprogram*¹¹ (vilket hade stora likheter med ”The Beveridge report” i Storbritannien¹²), en radikal rapport med starka influenser från Keynes om hur en ny depression skulle förhindras och hur en full sysselsättning skulle skapas (Erixon 2011, s. 87). Som tidigare konstaterats inföll ingen depression, utan istället en överhettad ekonomi. Regeringen fortsatte under slutet av 1940-talet att föra en aktiv keynesiansk ekonomisk politik med växelkursjusteringar av kronan, vinst- och inköpskatt, prisregleringar, reglering av byggsektorn samt prolongerade löneavtal (Erixon 2011, s. 88).

Rehn och Meidners största motargument till efterkrigsprogrammet var att full sysselsättning uppnåddes via inflation och att inflationen i sig inte bekämpades (LO 1951, s. 81-7). På grund av dilemmat med löneglidningar var inte de finanspolitiska åtgärder, såsom inkomstpolitik i form av prisreglering och lönemoderation, tillräckliga för att dämpa löneökningar. Det var snarare så att åtgärderna kunde påskynda inflationen. Därför kände de ett behov av att komplettera keynesianismen med en solidarisk lönepolitik (Erixon 2010, s. 8). När de båda presenterade sin modell 1951 var flera av efterkrigsprogrammets idéer inkorporerade. Statlig intervenering för att plana ut konjunkturcykler och tankar om ett utvecklat välfärdssystem var grundprinciper för Stockholmsskolan, men även för Rehn-Meidner modellen (Erixon 2011, s. 98). Det har hävdats att modellen är en direkt fortsättning på efterkrigsprogrammet men detta är inte helt korrekt, inspirationskällorna kom även från fler håll. Exempelvis från den brittiske (om än tyskfödde) ekonomen Hans Singers forskning i slutet av 1930-talet om arbetslöshet, vilken hade stort inflytande på Beveridge-planen. Senare kritiserades dock Beveridges ekonomiska teori av Singer, då han i en artikel i *Economic Journal* 1947 påpekade problematiken för fackföreningsrörelsen att bedriva en rationell lönebildning som begränsar

---

¹¹ Programmet hade tre mål: full sysselsättning, rättvis fördelning och en allmän höjning av levnadsstandarden, samt en ökad effektivitet med ett mer demokratiskt näringsliv (Arbetet, 2016). Full sysselsättning definieras av LO som ”mer arbetstillfällen än arbetare”, vilket först myntades av William Beveridge i hans *Full sysselsättning i ett fritt samhälle* (1944) (se nedan), (LO 1951, s. 142).

¹² En rapport framtagen 1942 av den brittiske socialliberalen William Beveridge. Rapporten innefattar bland annat hur socialförsäkringar och socialbidrag ska bidra till uppbyggnaden av en välfärdsstat (Erixon 2011, s. 87).

löneökningar vid full sysselsättning. Detta resonemang hänvisade Meidner senare till (Meidner 1948, s. 23-6). Oaktat detta var Rehn-Meidner modellen och dess underliggande teori helt unik och nydanande när den presenterades. Dess huvudsakliga bidrag till ekonomisk teori var att den var övergripande och sammanhängande som ekonomi-politisk lönemodell. Den var ett marknadsanpassat alternativ till efterkrigets keynesianska stabiliseringspolitik (Erixon 2011, s. 117).

Rehn och Meidners inflytande inom den egna organisationen

Även om de båda LO-ekonomerna hade mycket gemensamt när de arbetade tillsammans så skilde sig deras uppväxt och bakgrund stort från varandra. Rehn växte upp i ett liberalt och borgerligt hem i Eskilstuna medan Meidner föddes i ett borgerligt hem i Breslau i Tyskland (numera Wroclaw i Polen). Rehn blev under sin gymnasietid medlem i SSU och var under hela sin karriär verksam inom flera socialdemokratiska organisationer. Han kännetecknades av en stor iver att reformera samhället, han brann för sina idéer och ville upplysa – inte styra. Han saknade en diplomatisk talang men var en sanningssägare som öppet kritiserade den förda ekonomiska politiken, dock inte politikerna offentligt. Rehn var under hela sitt yrkesliv väldigt lojal mot det socialdemokratiska partiet (Erixon & Wadensjö 2012, s. 80). 1933 kom en 19-årig Meidner till Sverige som flykting. Med sig hade han besvikelsen över nazismens maktövertag och socialismens nederlag i Tyskland och han började tidigt sökandet efter en tredje väg mellan liberalism och kommunism (Ekdahl 2001, s. 13). Meidner var inte alls lika frispråkig som Rehn, han var mer av en tillbakadragen analytiker än en debattör. Han har senare själv hävdad (Meidner 2003) att det var Rehn som var drivande och sammanfogade de olika delarna av programmet i den solidariska lönepolitiken till en helhet (Ekdahl 2001, s. 75).

Som nämnts ovan möttes de båda när de studerade nationalekonomi och statistik under 1930-talet vid Stockholms högskola. De hade bland andra Gunnar Myrdal, Erik Lundberg, Alf Johansson och Ingvar Svennilson som föreläsare och de influerades då av Stockholmskolorns idéer (Erixon & Wadensjö 2012, s. 71). Vid denna tid var det få lärare och studenter vid den ekonomiska fakulteten (ett tiotal per år som avlade examen i ekonomi), så kontakten dem emellan var nära, inte bara i skolan. Denna ekonomiska värld var exklusiv och skolan blev en stor rekryteringskälla till framtida politiska samhällstjänster. Elever och lärare politiserades och blev så småningom experter både för utredningar, organisationer och politiska kandidater för riksdagen. Det var alltså stora chanser för studenter och lärare att stöta på varandra igen senare under karriären (Ekdahl 2001, s. 55).

Både Rehn och Meidner hade ett stort politiskt engagemang redan under sina studieår och i slutet av 1930-talet började båda synas i det politiska rummet. Rehn fick återkommande utredningsuppdrag hos LO, där han så småningom anställdes 1943 på den nyinrättade utredningsavdelningen. Han var biträdande sekreterare i arbetarnas efterkrigsråd 1943-44 (i rådet ingick Socialdemokratiska arbetarpartiet, LO, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och Socialdemokratiska Arbetarpartiets ungdomsförbund). Han var också initiativtagare och medlem (vilket även Meidner var) i Erlanders kverulantgång (Wadensjö et al. 1988, s. 15). Rehn var en aktiv debattör för den interna demokratin i det socialdemokratiska partiet, han förespråkade pluralism och mer debatt (Wadensjö et al. 1988, s. 46). Från 1939 började Meidners arbeten publiceras i tidskrifter och olika tidningar (Ekdahl 2001, s. 87). Under 1941 var han kolumnist i *Social-Demokraten* (partiets egen dagstidning), utredare på LO, samt ansvarig ekonomisk kolumnist i *Fackföreningsrörelsen* (Ekdahl 2001, s. 93). 1945 blev Meidner chef för LO:s utredningsavdelning (som då enbart bestod av Rehns halvtidstjänst) med uppgift att bedöma konjunkturläget och möjligheterna för en framgångsrik lönerörelse. Meidner blev svensk medborgare 1941 och kunde då bli medlem i det socialdemokratiska partiet (Ekdahl 2001, s.103).

Under 1940-talet tilltog Rehns och Meidners värdskap å tjänstens vägnar och de hade nära och återkommande kontakt med S-regeringen. Deras expertroll blev alltmer snävt definierad och som fackliga representanter bjöds de in till partistyreelse- och riksdagsgruppsmöten. Informella kontakter kring konkreta frågor blev allt vanligare (Ekdahl 2001, s. 169). De båda var ofta med för att underbygga och utveckla den fackliga ståndpunkten. Inom LO var det högt i tak i den interna debatten och Rehn och Meidner gavs fria tyglar att obundet företräda den fackliga rörelsen. De fick fritt argumentera för sina ståndpunkter och tilläts ha akademisk frihet i tänkandet och skrivandet (Ekdahl 2001, s.169, 172). När problematiken kring full sysselsättning uppdagades fick därför både Rehn och Meidner självständigt kritisera regeringen och avsaknaden (enligt LO) av en fungerande ekonomisk politik. Att debatten även tilltog inom LO föranleddes av Meidner då han i augusti 1949 i Representantskapet¹³ startade diskussionen kring en ny lönepolitik (Bengtsson 2015, s. 17). I samband med prolongeringen och devalveringen 1949 ansåg LO att det inte längre gick att stödja regeringens politik och de båda LO-ekonomerna fick själva argumentera för hur de tyckte att den fackliga rörelsen skulle agera i det nya läget. Det ekonomiska läget var så prekärt att

---

¹³ Representantskapet är mellan kongresserna som hålls vart fjärde år LO:s högsta beslutande organ (LO, 2014).

stabiliseringspolitiken var tvungen att förändras, vilket både Rehn och Meidner framförde i kritiska debattartiklar under året (Ekdahl 2001, s. 277).

Rehn och Meidners initiala resonemang kring svårigheterna med en full sysselsättning

Frågan hur den framtida lönepolitiken i samband med problematiken kring den fulla sysselsättningen skulle bedrivas i Sverige, ledde till en bred offentlig debatt i slutet av 1940-talet. För LO-ekonomernas del initierades deras argumentation av att de båda publicerade var sin artikel i *Tiden* 1948. Anledningen till att det var just i *Tiden* som de första artiklarna offentliggjordes, var för att påvisa att de inte enbart berörde fackföreningsrörelsen "inre" angelägenhet utan att problematiken i hög grad även innefattade det socialdemokratiska partiet (Lönedebatten 1949, s. 481). Artiklarna väckte initialt inte något större intresse och de efterföljande inläggen ställde sig främst tveksamma till om den fulla sysselsättningen verkligen skulle bli så permanent att det redan gick att dra så starka slutsatser om behovet av en ny typ av politik (Ekdahl 2001, s. 295). I Meidners artikel "Lönepolitikens dilemma vid full sysselsättning" beskrev han den fackliga lönepolitikens olika aspekter. Han problematiserade förutsättningarna för att kunna bevara det nya samhället med dess fulla sysselsättning. Han kritiserade den förda ekonomiska politiken och påpekade att det vore en illusion att tro att problemen skulle vara övergående, den fulla sysselsättningen skulle bestå under en längre tid (Meidner 1948, s. 23). Dilemmat för fackföreningsrörelsen var att den fulla sysselsättningen ökade dess makt gentemot arbetsgivarna men samtidigt ökade även samhällskravet att fackföreningsrörelsen skulle medverka i stabiliseringspolitiken, vilket skulle innebära en löneåterhållsamhet. Att avstå från möjliga inkomstförbättringar vore att göra ett avkall på fackföreningsrörelsens ursprungliga uppgift. Det är här han hänvisar till Singers ovan nämnda artikel. Riskerna kunde bli att medlemmarna uppfattade de nya målsättningarna som ett svek och att organisationen förlorade i förtroende. Tillsammans med de underminerande löneglidningarna riskerade fackföreningsrörelsen då att helt förlora kontrollen över lönerörelsen (Meidner 1948, s. 25). Meidner menade här att en stabilisering av ekonomin inte enbart kunde vila på fackföreningsrörelsens axlar, dessutom fick det inte vara till priset av att den fackliga rörelsens frihet eliminerades. Riskerna för en statlig reglering av lönebildningen gjorde att en ny typ av stabiliseringspolitik borde införas. En planerad lönepolitik med centrala löneavtal skulle krävas, samtidigt som den allmänna ekonomiska

politiken skulle föras så att lönepolitiken kunde fungera utan glidningar och snedvridningar. Löneglidningar måste elimineras och arbetskraftsunderskottet som fanns i vissa branscher skulle bortregleras genom ekonomisk politik - skatter på priser, vinster och löner (Meidner 1948, s. 26).

Rehns artikel ”Ekonomisk politik vid full sysselsättning” innehöll mer ekonomisk teori och praktiska lösningar på problemen med den fulla sysselsättningen, än vad Meidners gjorde. Det var den första av hans artiklar som så småningom kom att mynna ut i Rehn-Meidner modellen. Rehn hade under 1946 och 1947 starkt kritiserat regeringen och den expansivt förda finanspolitiken. Han ansåg att den ledde till inflation, desorganisationstendenser och att det var ett steg tillbaka till krigstidens regleringar (Wadensjö et al. 1988, s. 23). Trots flertalet strategier från regeringen sida att försöka balansera problematiken kring fullsysselsättningssamhället och den ständiga inflationsrisken hade man inte lyckats, och behovet av en ny typ av stabiliseringspolitik var skriande. Institutioner, organisationer och andra idéer var skapade under en annan ekonomisk era och behövde förändras (Rehn 1988, s. 53). Rehn menade att full sysselsättning genom köpkraftsöverskott, som innebar att den totala efterfrågan var större än varutillgång och arbetskraft, så småningom måste leda till inflation, ojämna produktionsförhållanden och försämrad levnadsstandard (Rehn 1988, s. 56). Regeringen talade om tvångsregleringar, i form av statlig planering av ekonomin och lönebildningen, som en eventuell lösning på problemen. Detta skulle dock påverka den personliga rörelsefriheten och underminera fackföreningsrörelsens ställning, och det var en risk LO inte ville ta (Rehn 1988, s. 56). Det behövdes istället göras en avvägning mellan löner och vinster, då den priskontroll som praktiserades inte varit samstämmig med en planmässig lönepolitik. Ett av de största problemen som hade uppstått i och med den fulla sysselsättningen var att lönerna hade en tendens att stiga fortare än produktionen, vilket då underhöll en oavbruten prisstegring och inflationsrisk (Rehn 1988, s. 55). I och med den fulla sysselsättningen hade fackföreningsrörelsens förhandlingsposition stärkts betänkligt och frågan hade väckts vilka uppgifter och vilket ansvar facket skulle ha – var det enbart att pressa ur så höga löner som möjligt eller skulle man samverka mer med staten och ta ett större samhällsansvar i form av en återhållsam lönepolitik? Om uppgiften endast var att förhandla fram så höga löner som möjligt för sina medlemmar så kunde det lätt få ett tråkigt bakslag. Lönehöjningar ledde till en ökad köpkraft hos konsumenterna som då var ett underlag för prishöjningar, vilket ökade företagets vinster och konkurrensen om arbetskraften. En överrörlighet på arbetsmarknaden skulle då framkallas, och så var inflationsspiralen igång. Rehn ansåg att det inte kunde vara fackföreningsrörelsens ensamma ansvar att stabilisera den

svenska ekonomin genom att hålla lönerna nere, dessutom skulle förtroendet för organisationen i så fall raseras (Rehn 1988, s. 56). Istället skulle lösningen vara att företagets vinster skulle förbli så små att en överdriven lönekonkurrens inte kunde uppstå, vilket skulle ske via beskattning. Då lägre vinster hos vissa företag skulle leda till konkurs och arbetslöshet, skulle samhället vara tvunget att gå in och stötta upp genom olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Samtidigt skulle denna överbalansering av statens budget genom indirekta skatter användas till att förbättra levnadsstandarden i form barnbidrag och folkpensioner till de mest behövande. Det var av yttersta vikt att hitta balansen mellan full sysselsättning och ett överansträngt arbetsmarknadsläge, då en tilltagande omflyttningsfrekvens skulle leda till ett större arbetskraftsunderskott i vissa sektorer, sänkt produktion, en ökad lönekonkurrens mellan företag och ett ökat inflationstryck (Rehn 1988, s. 57). Fackföreningsrörelsen skulle i sin tur se till så att de orimliga lönekraven och omotiverade lönedifferenserna som uppstod vid arbetskraftsunderskott, skulle jämnas ut. Detta skulle inte ske genom att höglönegrupperna var tvungna att sänka sina löner, utan lönehöjningarna skulle istället göras olika stora för olika grupper. Fackföreningens uppgift skulle vara att försöka generera så höga löner som möjligt i takt med produktionsstegringen, utan att framkalla en inflation som skulle förstöra välfärdsutvecklingen och möjligheten att upprätthålla en full sysselsättning. Dessutom skulle man försöka utjämna lönedifferenserna för att uppnå rättvisa löneförhållande löntagare emellan. Statens uppgift skulle vara att kontrollera den samhällsekonomiska balansen (Rehn 1988, s. 58). Rehn förtydligade: ”full sysselsättning betyder en omfördelning av den ekonomiska makten till arbetarklassen och närmast fackföreningsrörelsens förmån, men därmed också att socialdemokratin nu måste ta ansvaret för både stabilitet och framåtskridande” (Rehn 1988, s. 63).

En förutsättning för en planmässig lönepolitik skulle dock vara centraliserade löneförhandlingar inom LO (Rehn 1988, s. 68). Eftersom LO inte var suveräna i lönefrågan, då SAF faktiskt hade makten att helt enkelt vägra att löneförhandla, var en samordning dem emellan även nödvändig. SAF hade dessutom redan en starkt centraliserad organisation och kunde på det viset uppträda kraftfullt gentemot LO i förhandlingar. Rehn ansåg att det var bättre att kompromissa med SAF än att framtvunga ett regeringsingripande, vilket ingen av parterna skulle önska. Dessutom fanns det redan tendenser hos SAF att vilja baka ihop samtliga lönerörelser, vilket skulle tvinga LO att komma överens inbördes om sina lönekrav för att passa in i en sådan uppgörelse (Rehn 1988, s. 71).

Rehn fortsatte att föra sin talan och upprepade sin argumentation på hösten 1948 då hans artikel även publicerades i *Fackföreningsrörelsen*. Här fick hans argumentation tillsammans

med Meidners åsikter däremot stor uppmärksamhet. Den fulla sysselsättningen hade visat sig kvarstå och fler och fler började inse problematiken, organisationen var mogen för en diskussion av en ny lönepolitik. Under hösten 1949 rasade en debatt i *Fackföreningsrörelsen* under namnet "Lönedebatten". Flertalet fackliga företrädare, många av dem förbundsordföranden men även medlemmar och experter, publicerade sina åsikter rörande vilken lönepolitik som skulle bedrivas vid full sysselsättning samt vilken uppgift den fackliga rörelsen skulle ha i sammanhanget. En samhällelig lönedirigering med minskad makt åt hela den fackliga rörelsen närmade sig allt mer och det var ingen inblandad intresserad av. Alternativet att själva utarbeta en lönepolitik i samordning med den förda samhälleliga ekonomiska politiken var betydligt mer lockande. I den krönika som inledde debatten fastställdes att fackföreningsrörelsen var redo att ställa in sig i dessa krav och att ta sitt ansvar (FR 1949, s. 219).

Lönedebatten i *Fackföreningsrörelsen* under 1949

Rehns artikel satte igång en debatt som den fackliga rörelsen sällan skådat. Generellt var inläggen försiktigt positiva till en solidarisk lönepolitik men åsikterna spretade inför en ökad centraliserings vara eller inte vara, flertalet förbund (främst från den tunga industrin och basindustrin) påvisade dessutom vikten av en fortsatt differentierad lönebildning. Många var alltjämt skeptiska till att den fulla sysselsättningen var där för att stanna, men om så nu var fallet insåg samtliga att något måste göras åt problematiken kring löneglidningar och hur produktionskapaciteten tillsammans med arbetskraftstillgången skulle kunna tryggas. Nedan följer ett urval av de publicerade inläggen.

Hjalmar Adiels, förbundsordförande Pappers, tillhörde dem som var skeptiska till att full sysselsättning skulle bli ett permanent tillstånd, det hade ju uppkommit så plötsligt på bara några år. Han insåg dock problematiken kring att priser och löner löpte ikapp med varandra, varför en ny utformning av lönepolitiken var tvungen att ske (Lönedebatten 1949, s. 253). För honom fanns det två huvudanledningar till detta, den första var den svenska ekonomins beroende av utrikeshandeln. De höga prisnivåerna och regleringarna genom valutaåtgärder fungerade inte, så något måste göras för att stabilisera denna handel. För det andra ledde devalveringar och försämrat penningvärde till att småsparare gjorde förluster och då så småningom avbröt sparandet (Lönedebatten 1949, s. 253). Lösningen var att de stora och

avgörande lönerörelserna skulle koncentreras, den solidariska lönepolitiken kunde då vara ett rättesnöre som den fackliga rörelsen skulle arbeta efter. Han ansåg att det rådde för stora löneskillnader mellan olika näringsgrenar, vilket förbunden aldrig skulle kunna utjämna själva. Dock förutspådde han att en komprimering av lönerna skulle bestridas från de högvärlönde, samt att centraliserade löneavtal skulle innebära att förbunden fick ge avkall på sin suveränitet. Han avslutade sitt inlägg med frågan om vilken roll förbunden skulle ha vid en centralisering av lönerörelserna (Lönedebatten 1949, s. 254).

Herman Blomgren, förbundsordförande Järnvägs, ansåg att samhällsekonomin var den riktpunkt LO skulle jobba emot. Han lyfte upp frågan om vilken roll den fackliga rörelsen skulle ha, en kamporganisation som skulle förbättra lönevillkoren eller en organisation som tog större samhällsansvar? Svaret var att båda rollerna hade ett gemensamt mål, att skapa de bästa levnadsvillkoren som möjligt för medlemmarna. De gick således att kombinera (Lönedebatten 1949, s. 255). Han menade också att problematiken kring den fulla sysselsättningen, där rationaliseringar och ökad produktion i näringslivet inte hållit jämna steg med löneutvecklingen, lett till överrörlighet och löneglidningar. För att eliminera detta och samtidigt behålla den fulla sysselsättningen måste lönepolitiken inordnas efter de samhällsekonomiska villkoren (Lönedebatten 1949, s. 256).

Arne Geijer, förbundsordförande Metall, var den som var mest negativ till en större centralisering och menade att det inte skulle ge bättre förutsättningar för en solidarisk lönepolitik. Han erkände att den fulla sysselsättningen ledde till en snedvridning av arbetskraftsfördelningen över lönsamma och olönsamma arbeten. Basindustrin och den tunga industrin hade svårt att få tag på arbetskraft, men Geijer hade ingen direkt lösning på problemet (Lönedebatten 1949, s. 257). Lösningen var definitivt inte en statlig tvångsreglering av arbetskraften och lönepolitiken, den fackliga friheten och dess viktigaste roll skulle då försvinna¹⁴. Samtidigt såg Geijer inte en fortsatt framtid för den förda stabiliseringsekonomin i kombination med den dåvarande lönepolitiken, någon förändring var tvungen att ske. Dock fick en solidarisk lönepolitik inte innebära en tvångscentralisering, utan ett deltagande skulle baseras enbart på de respektive förbundens frivillighet (Lönedebatten 1949, s. 258).

Axel Johansson, förbundsordförande Lantarbetarna, höll inte alls med Geijer och förespråkade en samfällad planering av arbetare, arbetsgivare och samhälle. Det tidigare

---

¹⁴ Det bör här tilläggas att Metall tillhörde ett av de förbunden vars löner steg mest 1949 och 1950. På 10 år hade de gått från ett låglöneförbund till ett av de bättre betalda förbunden (Bengtsson 2015, s. 16).

försöket att minska löneskillnaderna hade misslyckats och huvudanledningen var förhandlingsinstrumentet - decentralisering fungerade ej (Lönedebatten 1949, s. 259). När varje förbund förhandlade var för sig uppstod naturligt problemet med löneglidningar inför arbetskraftsrekryteringar och med att behålla personal. Detta ledde även till att medlemmars förtroende för förbunden undergrävdes, varupristegringar och köpkraftsöverskott i förhållande till varumängden. Lösningen var ett samarbete mellan LO och arbetsgivarna, samt en tillsyn så att de upprättade avtalen följdes och tillämpades (Lönedebatten 1949, s. 261).

S A Johansson, förbundsordförande Handels, propagerade starkt för att en solidarisk lönepolitik var den enda vägen till rättvisa mellan näringsgrenarna. Låglöneförbunden (vilket Handels tveklöst tillhörde) hade väldigt svårt att rekrytera och behålla personal eftersom löneglidningar i andra mer attraktiva branscher gjorde att de släpade efter (Lönedebatten 1949, s. 262). Han ansåg att de redan centraliserade arbetsgivarna hade för stor makt då de var väldigt negativa till kollektiva anställningsvillkor. Eftersom syftet med den fackliga rörelsen var att förbättra för arbetaren var en centralisering nödvändig. Även om det innebar att förbunden förlorade sin makt och sitt inflytande, så skulle det leda till att LO:s makt tilltog gentemot arbetsgivarna, vilket skulle gynna medlemmarna (Lönedebatten 1949, s. 265).

Gunnar Mohlne, förbundsordförande Fabriks, oroade sig mest över fackföreningsrörelsens suveränitet gentemot det socialdemokratiska partiet. För att undvika en statligt reglerad lönepolitik krävdes en större planmässighet av lönebildningen och, en ökad centralisering av LO skulle vara nödvändig även om den innebar att förbundens suveränitet offrades (Lönedebatten 1949, s. 269). Han bekymrade sig också över den arbetskraftsflykt som hade tilltagit inom vissa industrigrenar och menade att den enda lösningen var att förbättra arbetsvillkoren genom högre löner. En solidarisk lönepolitik skulle erfordras, men med den även en arbetsvärdering av de tunga, smutsiga och lågavlönade jobben. Dessa jobb var ju av stor vikt både för exporten och för hemmamarknaden. Att samordna den fackliga rörelsen var den enda möjligheten för LO att uppträda fastare och mer enhetligt gentemot arbetsgivare och övriga samhället. Dessutom skulle detta vara det bästa sättet att anpassa lönepolitiken med hänsyn till prisutvecklingen, socialpolitiken och andra avgörande faktorer för levnadsstandarden (Lönedebatten 1949, s. 271).

Charles Winroth, förbundsordförande Skogs- och flottnings, resonerade kring det faktum att lönepolitiken odiskutabelt var kopplad till den allmänna ekonomiska politiken. Den lönespiral som hade uppkommit i samband med den fulla sysselsättningen och decentraliserade löneförhandlingar, var inte hållbar (Lönedebatten 1949, s. 272). Han ansåg att de prisstegringar som löneskrivningen hade skapat inte kunde hållas i schack enbart genom

priskontroller. Risken för inflation talade för att lönerörelsen måste infogas i den allmänna ekonomiska politiken, annars fanns det inga garantier för en fortsatt full sysselsättning och hög levnadsstandard. Winroth berörde även problematiken kring den ojämna fördelningen av arbetskraft vid full sysselsättning. Då arbetskraften sökte sig till lättare och mer välbetalda arbeten, skapades flaskhalsar för löneförhöjningar i de tunga basyrkena. Den enda lösningen var en samordning av lönebildningen och en centralisering var ofrånkomlig, även om förbunden måste ge avkall på sin suveränitet. Han ansåg dock att en solidarisk lönepolitik inte fick innebära en lika-lön-princip utan lönerörelsen måste fortsatt vara differentierad, annars skulle arbetskraftsunderskottet i låglöneyrkena aldrig upphöra (Lönedebatten 1949, s. 274-5).

Sven Ekström, förbundsordförande Gjutare (tillhörde höglöneförbunden), var även han inne på diskussionen om lönepolitik och arbetskraftsbrist. Han ansåg att fackföreningsrörelsen skulle sträva efter att minska klyftan mellan kvalificerade och icke-kvalificerade arbetare och göra löneförhållandena så enhetliga som möjligt (Lönedebatten 1949, s. 340). Men han lyfte samtidigt fram svårigheterna med arbetskraftsbristen som den tunga industrin råkat ut för och menade att detta inte berodde på den fulla sysselsättningen utan istället på lönefrågan. Så länge den tunga industrin hade lika löner som den lätta, så skulle aldrig arbetskraften välja att arbeta där. Därav var han negativ till en löneutjämning och ville behålla en differentierad lönebildning. Han avslutade sitt inlägg med frågan om en solidarisk lönepolitik enbart skulle infatta kroppsarbetare eller om alla samhällsmedborgare skulle involveras, och hur det i så fall skulle gå till (Lönedebatten 1949, s. 341).

Några yttranden från olika medlemmar fick också vara med i debatten. Arbetarna som bland annat jobbade inom verkstads- och träindustrin (låglöneyrken) hade alla en relativt enig inställning. De ansåg att förbundens viktigaste uppgift var att höja medlemmarnas löner, vilket hade skett i en orättvis utsträckning i och med den fulla sysselsättningen.

Höglönearbetarna och tjänstemännen hade lönemässigt seglat iväg och det förekom ingen solidaritet förbunden emellan. Den tunga industrin hade en ständig arbetskraftsbrist och detta var ett problem för den viktiga exportsektorn (Lönedebatten 1949, s. 388-392). Arbetarna menade att större fokus måste läggas på rättvisa och solidariska löner, vilket då innebar en centralisering och maktkoncentration inom LO. Detta var ingen uppoffring eller frihetsförlust för förbunden, snarare ett måste. Alla borde solidariskt vara med och dela på vinsterna och bidra till en löneutjämning (Lönedebatten 1949, s. 364-368).

Troligtvis för att befästa LO:s utredningsavdelnings ståndpunkt fick även ordförande Axel Strand, redaktören Ivar Ivre och LO-teoretikern Anatol Renning ge sin syn på en solidarisk lönepolitik. Strand resonerade kring vikten av att sammanföra lönepolitiken med den

allmänna ekonomiska politiken vid full sysselsättning - fackföreningsrörelsen hade ett stort ansvar här. En höjning av levnadsstandarden var baserad på en produktionsökning och då måste lönebildningen samordnas. Däremot påpekade han taktiskt att en centralisering av organisationen kanske inte var den enda lösningen, det var viktigt att demokratin inom rörelsen bevarades (Lönedebatten 1949, s. 318). Ivre talade om att det viktigaste var en facklig solidaritet och att gruppegoismen förbunden emellan måste upphöra. Den fackliga rörelsens huvuduppgift måste omvärderas och för honom var en centralisering en självklarhet (Lönedebatten 1949, s. 417-423). Renning var mer diplomatisk i sina åsikter och konstaterade svårigheterna med en solidarisk och differentierad lönepolitik. Han menade att arbetarnas makt hade ökat och med det kom även ett ökat ansvar. En samordning och planering skulle kräva någon form av centralisering men kanske var det inte helt nödvändigt, det fanns fördelar med decentralisering också (Lönedebatten 1949, 436-442).

Efter denna långa debatt under hösten 1949 publicerades i tidskriftens sista nummer för året Rehns "Fullsysselsättningens löneproblem". I den ger han en schematisk analys över de beslut som måste tas i lönepolitiken vid full sysselsättning. Han påvisar lönepolitikens förbindelse med den allmänna ekonomiska politiken (främst finanspolitiken) och betonar vikten av att välja mellan att löner eller skatter ska vara den avgörande balansfaktorn vid full sysselsättning (Rehn 1988, s. 75). Efter detta tycks LO lagt locket på vad gäller att debattera den solidariska lönepolitiken i *Fackföreningsrörelsen*, då inte en enda artikel publicerades kring ämnet under 1950! Under 1951 publicerades några artiklar kring "lika lön för lika arbete" men dessa berörde enbart orättvisan med kvinnolöner och inte yrkesgrupper emellan. I september 1951 presenterades slutligen "Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen" vid LO-kongressen.

5. Slutdiskussion och sammanfattning

Min analys visar att Rehn-Meidner modellen naturligt var påverkad av tidens anda. Rehn och Meidner studerade samtidigt på Stockholm högskola och blev från början skolade i Stockholmskolan nydanande idéer. Då både lärare och elever var nära sammankopplade med det socialdemokratiska partiet, så var det inget anmärkningsvärt att många av dem kom att arbeta tillsammans i framtiden inom flertalet statliga institutioner. När de båda ekonomerna samarbetade på LO:s utredningsavdelning under 1940-talet fick de som experter en väldigt fri roll att föra sin egen (och därmed LO:s) talan, både internt och offentligt. Den fulla sysselsättningen och den höga organisationsgraden ledde till att den fackliga rörelsens makt tilltog avsevärt. Tillsammans med det socialdemokratiska partiets regeringsinnehav och strävan efter en planmässig social demokrati, kunde två samhällsengagerade och drivna LO-experter ta fram en egen modell över hur den framtida lönepolitiken borde se ut.

Genom undersökningen av "Lönedebatten" i *Fackföreningsrörelsen* går det att skönja Rehns och Meidners inflytande inom LO. Artiklar från de båda initierade den interna diskussionen och en av Rehns artiklar avslutade den. Debatten spretade åt olika håll och kom främst att handla om gamla tvistefrågor - hur en eventuell centralisering och solidarisk lönepolitik skulle se ut. De olika förbunden visade inte upp något större intresse av solidaritet sinsemellan och inte heller för ett ökat samhällsansvar ifrån LO:s sida. Motståndet till en solidaritetsbetonad utjämning av lönerna var fortsatt utbrett och man var inte överens om vilken som var fackföreningens viktigaste uppgift. Låglöneförbunden var generellt för en centralisering av organisationen medan höglöneförbunden ansåg att det var av ondo. Lönepolitiken skulle förbunden själva sköta och dess suveränitet skulle bevaras. Det är möjligt att Rehn-Meidner modellen var för teoretisk för förbundsrepresentanterna eller så insåg de inte allvaret i den ekonomiska situationen. Oavsett underskattades nog de båda experternas driv och inflytande, då grundtankarna i deras förslag klubbades igenom vid kongressen 1951.

Sammanfattningsvis så kan jag konstatera att de främsta orsakerna till framtagandet av den ursprungliga solidariska lönepolitiken var flera. Tanken om en solidaritetsbetonad löneutjämning var inte ny i slutet av 1940-talet, så tillsammans med den problematiska ekonomiska situationen såg två samhällsengagerade och reformistiska LO-ekonomer en möjlighet att skapa en ny politisk modell för den svenska lönebildningen. Den socialdemokratiska regeringen försökte med alla medel att föra en stabiliserande politik men

det räckte inte till för att lösa problematiken vid full sysselsättning och att dämpa inflationen. Den nya ideologin och Stockholmsskolans teorier utgjorde till stor del grunden för Rehn-Meidner modellen och de båda LO-ekonomerna utgick säkerligen från dessa tankar när de skapade sin alternativa tredje väg. Hur pass stort inflytande Rehn och Meidner hade inom LO går inte riktigt att besvara, men då det var få anställda på LO:s utredningsavdelning vid den aktuella tiden och de fritt fick framföra sina egna åsikter, så bör det ha varit stort. Meidners roll som ansvarig ekonomisk redaktör i *Fackföreningsrörelsen* innebar dessutom att han kunde styra vad som publicerades i tidskriften, med andra ord hans egna och Rehns åsikter.

Vidare forskning skulle kunna innefatta fler undersökningar av LO-ekonomers inflytande inom organisationen genom åren. Finns det en tradition av starkt ideologiskt och reformistiskt drivna experter och har de i så fall alltid haft en stor auktoritet inom organisationen? Har de under årens gång anpassat sina visioner efter det ekonomiska och politiska läget eller har man drivit sin egen linje? Svaret på dessa frågor hade även kunnat påvisa ifall Gösta Rehn och Rudolf Meidner var helt unika i sitt slag, och ifall deras samarbete i så fall var ett rent lyckokast för LO.

6. Referenslista

Arbetet, Hemsida [elektronisk] 2016. Till Sveriges folk! (Efterkrigsprogrammet 1944).

Tillgänglig: <http://arbetet.se/till-sveriges-folk-efterkrigsprogrammet-1944/>. Hämtdatum: [2016-05-14].

Bengtsson, Erik, 2015. *How Did Wage Leadership in Sweden Begin? The Origins and Social Coalitions of the 'Scandinavian Model of Inflation'*. Paper presented at 27th Annual Conference of the Society for Advancement of SocioEconomics, London School of Economics 2–4 July 2015.

Bergström, Göran & Kristina Boréus (red.), 2012. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.

De Geer, Hans, 1986. *SAF i förhandlingar: Svenska Arbetsgivareföreningen och dess förhandlingsrelationer till LO och tjänstemannaorganisationerna 1930-1970*. Stockholm: SAF:s förlag.

Ekdahl, Lars, 2001. *Mot en tredje väg I: en biografi över Rudolf Meidner*. Lund: Arkiv.

Erixon, Lennart (red.), 2003. *Den svenska modellens ekonomiska politik: Rehn-Meidnermodellens bakgrund, tillämpning och relevans i det 21:a århundradet*. Stockholm: Atlas.

Erixon, Lennart, 2000. *A Swedish Economic Policy: The Theory, Application and Validity of the Rehn-Meidner Model*. Stockholm: Department of Economics, Stockholm University.

Erixon, Lennart, 2008. "The Swedish third way an assessment of the performance and validity of the Rehn-Meidner model". *Cambridge Journal of Economics*, 2008, nr. 32, s. 367–393.

Erixon, Lennart, 2010. "The Rehn-Meidner model in Sweden: it's rise, challenges and survival". *Journal of Economic issues*, vol. 44, nr. 3, s. 677-715.

Erixon, Lennart, 2011. "A social innovation or a product of its time? The Rehn–Meidner model's relation to contemporary economics and the Stockholm school". *Euro. J. History of Economic Thought*, vol. 18, nr. 1, s. 85–123

Erixon, Lennart & Eskil Wadensjö, 2013. ”Gösta Rehn (1913-96) – en otålig samhällsreformator”. *Ekonomisk debatt*, vol. 40, nr. 8, s. 71-82.

FR, 1949. *Fackföreningsrörelsen*, vol. 29, Band II, nr. 41-52, s. 217-483.

Hibbs, Douglas & Håkan Locking, 1991. ”Löneutjämning och löneökningstakt under den solidariska lönepolitiken”. *Ekonomisk debatt*, vol. 18, nr 8, s. 653-664.

Johansson L, Anders och Lars Magnusson, 2012. *LO - 1900-talet och ett nytt millennium*. Stockholm: Atlas.

Keynes, John Maynard, 1936. *The general theory of employment, interest and money*. London: MacMillan.

Larsson, Mats, 2014. *Hundra år av ojämlikhet – löner och löneutveckling efter klass och kön, Landsorganisationen i Sverige*. Stockholm: LO-Tryckeriet.

Lewin, Leif, 2008. ”Samling kring folkhemmet”, i Bennich-Björkman, Li & Blomqvist Paula (red.), *Mellan folkhem och Europa: svensk politik i brytningstid*. Stockholm: Liber AB.

LO - Landsorganisationen i Sverige, 1951. *Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen*. Malmö: AB Framtiden.

LO – Landsorganisationen, Hemsida [elektronisk] 2013. Lönebildning och lönepolitik. Tillgänglig:

https://www.lo.se/start/solidarisk_lonepolitik/kollektivavtal/lonebildning_och_lonepolitik.

Hämtdatum: [2016-05-13]

LO – Landsorganisationen, Hemsida [elektronisk] 2014. Representantskapet. Tillgänglig:

http://www.lo.se/start/om_oss/representantskapet. Hämtdatum: [2016-05-26]

LO - Landsorganisationen, 2015a. *Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner*. Stockholm: Bantorget Grafiska AB.

LO – Landsorganisationen, Hemsida [elektronisk] 2015b. Ingen LO-samordning under avtalsrörelsen 2016. Tillgänglig:

http://www.lo.se/start/nyheter/ingen_lo_samordning_under_avtalsrorelsen_2016. Hämtdatum: [2016-05-13]

Lundh, Christer, 2010. *Spelets regler: institutioner och lönebildning på den svenska arbetsmarknaden 1850-2000*. 2 uppl. Stockholm: SNS Förlag.

Meidner, Rudolf, 1948. "Lönepolitikens dilemma vid full sysselsättning". *Tiden*, 1948, nr. 9, s. 23-26.

Meidner, Rudolf, 1974. *Samordning och solidarisk lönepolitik*. Stockholm: Prisma.

Rehn, Gösta, 1988. *Gösta Rehn. Full sysselsättning utan inflation: skrifter i urval*. Stockholm: Tiden.

Schön, Lennart, 2014. *En modern svensk ekonomisk historia: tillväxt och omvandling under två sekel*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Svenska akademins ordbok [SAOB]. (2016). Kverulant. Tillgänglig:

http://www.saob.se/artikel/?seek=KVERULANT#U_K3383_3573

Wadensjö, Eskil (red.), Åke Dahlberg & Bertil Holmlund, 1988. *Gösta Rehn. Full sysselsättning utan inflation: skrifter i urval*. Stockholm: Tiden.